

Brüssel, 30. juuni 2026
(OR. en)

11345/26

ESE 2

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2026) 325 final
Teema:	KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE 2025. aasta aruanne: kahekümnes aastaaruanne nõukogu 27. veebruari 2006. aasta määruse (EÜ) nr 389/2006 (millega luuakse rahalise toetuse programm Küprose türgi kogukonna majandusarengu soodustamiseks) kohase ELi abi rakendamise kohta

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2026) 325 final.

Lisatud: COM(2026) 325 final

EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 30.6.2026
COM(2026) 325 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

2025. aasta aruanne: kahekümnes aastaaruanne nõukogu 27. veebruari 2006. aasta määruse (EÜ) nr 389/2006 (millega luuakse rahalise toetuse programm Küprose turgi kogukonna majandusarengu soodustamiseks) kohase ELi abi rakendamise kohta

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

2025. aasta aruanne: kahekümnes aastaaruanne nõukogu 27. veebruari 2006. aasta määruse (EÜ) nr 389/2006 (millega luuakse rahalise toetuse programm Küprose turgi kogukonna majandusarengu soodustamiseks) kohase ELi abi rakendamise kohta

1. SISSEJUHATUS

Nõukogu määrus (EÜ) nr 389/2006¹ (edaspidi „abimäärus“) on Küprose turgi kogukonna abistamise alus ning selle kohaselt tuleb igal aastal Euroopa Parlamendile ja nõukogule aru anda. Küprose turgi kogukonnale suunatud abiprogrammi eesmärk on aidata selle kogukonna majandusarengu soodustamise kaudu kaasa Küprose taasühendamisele, pöörates erilist tähelepanu i) saare majanduslikule integratsioonile; ii) sidemete ja koostöö edendamisele nii kahe kogukonna vahel kui ka ELiga ning iii) ettevalmistustele liidu õigustiku rakendamiseks pärast Küprose probleemile lahenduse leidmist.

2. ABI KAVANDAMINE

2006. aastast kuni 2025. aasta lõpuni kavandati abimääruse alusel tehtavateks toiminguteks 760 670 469,93 eurot. 2025. aasta septembris 2025. aasta tegevusprogrammi jaoks võetud kohustuse summa oli 33 721 307,00 eurot². 2021.–2027. aasta mitmeaastases finantsraamistikus on 240 miljoni euro suuruse kogueelarvega tagatud programmi mitmeaastane rahastamine. Abiprogramm on erakorralist ja ajutist laadi. Selle eesmärk on valmistada ette ja vajaduse korral hõlbustada liidu õigustiku täielikku kohaldamist Küprose Vabariigi valitsuse tegeliku kontrolli alt välja jäävatel Küprose Vabariigi aladel pärast Küprose probleemile lahenduse leidmist.

Küprose probleemile tervikliku lahenduse leidmise korral otsustab nõukogu komisjoni ettepaneku alusel ühehäälselt, millised muudatused tuleb abimääruses teha. Lisaks on nõukogu määrusega (EL, Euratom) 2020/2093³ ette nähtud mitmeaastase finantsraamistiku läbivaatamine taasühendamise korral.

3. RAKENDUSMEHHANISMID

Abiprogrammi rakendatakse Küprose Vabariigi valitsuse tegeliku kontrolli alt välja jäävatel Küprose Vabariigi aladel, kus liidu õigustiku kohaldamine on ühinemisakti protokoll nr 10 kohaselt ajutiselt peatatud. Abi antakse eelarve otsese ja kaudse täitmise kaudu.

Komisjon jätkab abiprogrammi rakendamist ainulaadsetes poliitilistes, õiguslikes ja diplomaatilistes tingimustes. Abimääruse alusel abi andmine ei tähenda ühegi

¹ Nõukogu 27. veebruari 2006. aasta määrus (EÜ) nr 389/2006, millega luuakse rahalise toetuse programm Küprose turgi kogukonna majandusarengu soodustamiseks ja millega muudetakse määrust (EÜ) nr 2667/2000 Euroopa Ülesehitusameti kohta (ELT L 65, 7.3.2006, lk 5).

² Komisjoni 11. septembri 2025. aasta rakendusotsus Küprose turgi kogukonna abistamiseks 2025. aasta tegevusprogrammi vastuvõtmise kohta (C(2025) 6117) – [abiprogrammi käsitlev otsus 2025, Euroopa Komisjon](#).

³ Nõukogu 17. detsembri 2020. aasta määrus (EU, Euratom) 2020/2093, millega määratakse kindlaks mitmeaastane finantsraamistik aastateks 2021–2027 (ELT L 433I, 22.12.2020, lk 11).

ametiasutuse tunnustamist Küprose Vabariigi valitsuse tegeliku kontrolli alt välja jäävatel aladel. Programmi rakendamiseks on vaja erikokkuleppeid, mille puhul tuleb järgida usaldusväärse finantsjuhtimise põhimõtteid. Sellega seoses i) tehakse lepingute üle põhjalikku järelevalvet ja antakse abisaajatele sihipäraselt toetust, ii) kohaldatakse läbivaadatud maksetingimusi ning iii) suhtutakse ettevaatlikult pangatagatiste kasutamisse. Märkimisväärne osa abist on toetustena antav abi, mille haldamine on ressursimahukas.

Küprose taasühendamise ja tervikliku lahenduse jõustumise korral lõpetatakse liidu õigustiku kohaldamise peatamine vastavalt protokollile nr 10. Sel põhjusel ja abiprogrammi kaudu rahastatavate projektide elluviimise hõlbustamiseks peab Küprose türgi kogukond liidu õigustiku järkjärguliselt enda omaga vastavusse viima.

Komisjon rakendab väljavalitud projekte ELi programmi tugibüroo kaudu Nikosias aladel, mis ei ole valitsuse kontrolli all. Samuti korraldab komisjoni esindus Küprosel kohtumisi, seminare ja pressikonverentse ning suhtleb Küprose avalikkusega kogu saarel, sealhulgas abiprogrammiga seotud teemadel. Peale selle viib abiprogrammist rahastatav ELi infopunkt ellu mitmesugust teavitamist ja nähtavuse suurendamist alast tegevust, et anda teavet ELi poliitika, prioriteetide ja meetmete kohta Küprose türgi kogukonna toetamisel, tutvustades samal ajal Euroopa kultuuri.

4. PROGRAMMI RAKENDAMINE ARUANDEPERIOODIL

4.1. Üldine ülevaade

Komisjon jätkab abimääruse rakendamist üldeesmärgiga toetada taasühendamist.

Aruandeperioodil jätkas komisjon peamiste algatuste toetamist. Need algatused olid i) ELi stipendiumiprogramm Küprose türgi kogukonna jaoks; ii) rahualase hariduse programm keskkooliõpilastele, mida rakendatakse koostöös võrgustikuga United World Colleges; iii) kahe kogukonna juhtide egiidi all võetavate usaldust suurendavate meetmete, näiteks Küprosel teadmata kadunud isikutega tegeleva komitee, kultuuripärandi tehnilise komitee ja kahe kogukonna tehniliste komiteede toetamine ning iv) algatused, millega soodustatakse ja võimaldatakse eraldusjooneülest kaubandust.

Programmi oluline osa on jätkuvalt kogukonna sotsiaal-majandusliku arengu toetamine.

Erasektorile ja toidukäitlejatele suunatud projektide kaudu anti kohandatud abi standardite ajakohastamiseks peamistes majandussektorites. Tehti märkimisväärseid jõupingutusi, et parandada loomade tervist ja toiduohutust Küprose türgi kogukonnas, mis tuleb kasuks kogu saarele ja ELile.

Komisjon jätkas Küprose türgi kogukonna toetamist, et saavutada ELi standardid, mis on ette nähtud 2021. aastal vastu võetud meetmetega, millega registreeriti kaitstud päritolunimetuseks nimetus „Χαλλούμι“ („Halloumi“/„Hellim“) ja sätestati selle tootega üle eraldusjoone kauplemise tingimused. Komisjon kutsus jätkuvalt kokku ka „Halloumi“/„Hellimi“ mitteametliku töörühma, kuhu kuuluvad Küprose mõlema kogukonna sidusrühmad.

2025. aastal käivitati olulised ELi rahastatavad taristuprojektid. Need hõlmavad järgmist: i) Pedieose/Kanlıdere lineaarpargi laiendamine Küprose põhjaossa; ii) Agios Dometiose / Metehani piiripunkti laiendamine; iii) päikesepaneelide paigaldamine Mia Milia / Haspolati reoveepuhastusjaama; iv) Trunk 1

kanalisatsioonitorude väljavahetamine ning v) puhastatud vee jaoks tagasivoolutoru paigaldamine.

Endiselt esineb suuri lünki abisaajate suutlikkuses rakendada pärast tervikliku lahenduse leidmist tõhusalt liidu *õigustikku*. Küprose türgi kogukond jätkas siiski edusammudega õigustiku vastavusse viimisel mitmes valdkonnas, nagu tooteohutus, rahapesuvastane võitlus, haridus, statistika ja keskkond, ning näitas üles jätkuvat huvi teha tööd ka muudes sektorites ja valdkondades.

Aasta lõpus oli abiprogrammi raames täitmisel 102 lepingut.

4.2. Edusammud eesmärkide kaupa

Abiprogrammi üldine eesmärk on aidata Küprose türgi kogukonna majandusarengu soodustamise kaudu kaasa Küprose taasühendamisele. Erilist tähelepanu pööratakse i) saare majanduslikule integratsioonile; ii) tihedamate sidemete loomisele nii kahe kogukonna vahel kui ka ELiga ning liidu õigustikurakendamiseks valmistumisele.

Allpool kirjeldatakse 2025. aastal võetud meetmeid abimääruse eesmärkide kaupa.

4.2.1. Eesmärk nr 1: sotsiaalse ja majandusliku arengu edendamine

Komisjon jätkas Küprose türgi kogukonna majandusliku integratsiooni ja arengu edendamist ja toetamist. Ta tugevdas oma pikaajalist pühendumust konkurentsivõime ja innovatsiooni suurendamisele Küprose türgi kogukonna erasektoris, tunnistades, et kohaliku majandustegevuse selgrooks on väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad. Alates abiprogrammi käivitamisest on EL andnud erasektori arendamiseks üle 2 554 toetuse kogusummas enam kui 27 miljonit eurot.

2024. aastal käivitas komisjon uue algatuse, et toetada innovatsiooni ja suurendada Küprose türgi kogukonna ettevõtjate konkurentsivõimet. Sellest ajast saati on koos Saksamaa rahvusvahelise koostöö agentuuriga (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH) rakendatava programmi „eunite“ raames antud kokku peaaegu 2 miljoni euro ulatuses toetusi 45 äriühingule, kes kauplevad või soovivad kaubelda üle eraldusjoone, et nad saaksid viia oma tegevuse kooskõlla ELi standarditega. Lisaks toetuste andmisele korraldati selle programmi raames 14 koolitust (sh seminare ELi toote- ja toiduohutuseeskirjade teemal), kus oli 338 osalejat, ning 13 kaasamisüritust, millega viidi 356 osalejat kokku mentorite, kolleegide ja ekspertidega. 32 ettevõtjat toetati innovatsiooni tegevuskava väljatöötamisel ja 16 ettevõtjat juhendati individuaalselt. Kogukondadevahelist koostööd aitas veelgi edendada konkurss „Startups4Peace 2025“, mille raames said mentorlusest, intensiivkursustest ja stardirahastamisest kasu kümme idufirmat (neli Küprose kreeka kogukonnast ja kuus Küprose türgi kogukonnast). Küprose türgi kogukonna ettevõtjate toetamise kõrval tehti ulatuslikumaid jõupingutusi selleks, et võetaks vastu kohalikud tooteohutust käsitlevad õigusaktid, mis on kooskõlas ELi standarditega, ning kehtestataks ELi nõuetele vastav turujärelevalvesüsteem ja riskipõhised kontrollid Küprose türgi kogukonnas kohapeal toodetud kaupade jaoks.

Komisjon jätkas ka koostööd Maailmapangaga, et toetada majanduslikku lähenemist kogu Küprosel. Maailmapank koostas makromajanduslikke aruandeid, toetas kaubandus- ja ettevõtluskeskkonda ning parandas statistikat. 2025. aastal tehti kaks olulist hindamist, kus olid vaatluse all Küprose türgi kogukonna taristu kvaliteet ja tööjõu liikuvus ning mille aruanded valmivad 2026. aastal koos rakendamise tegevuskavadega. ELi pidevad investeeringud majandusarengusse ja majanduslikku lähenemisse aitavad kaasa ettevõtluskeskkonna ja ettevõtete ümberkujundamisele.

Nendega pannakse alus dünaamilisemale ja vastupanuvõimelisemale Küprose turgi kogukonna erasektorile, kus järgitakse ELi standardeid ja ollakse valmis kasutama ELi ühtse turu võimalusi.

Kogu 2025. aasta vältel jätkus kahe kogukonna kaitstud päritolunimetuste kava „Halloumi/Hellim EU“ rakendamine. Kui see kava täielikult kasutusele võetakse, võib see tuua Küprose turgi kogukonna Halloumi/Hellimi tootjatele märkimisväärsed majanduslikku kasu. 2025. aastaks oli selle kava raames sertifitseeritud neli Küprose turgi kogukonna tootjat ja 24 põllumajandusettevõtet. Loomatervise ja toiduohutuse kontrollide alustamisel aladel, mis ei ole valitsuse kontrolli all, tekkis märkimisväärne viivitus, kuna volituste delegeerimine Bureau Veritasele lükati rohkem kui aasta võrra edasi 2026. aasta märtsi lõppu. See mõjutas negatiivselt Küprose turgi kogukonna sidusrühmade osalemist kõnealuses kaitstud päritolunimetuse kavas ja võimalust jälgida loomade tervislikku seisundit Küprose turgi kogukonnas. Komisjon suhtles kogu aasta jooksul Küprose Vabariigi ametiasutustega, et need viivitused kõrvaldada.

Edu saatis pikaajalisi püüdlusi tugevdada ELi nõuetele vastavat toiduohutust ja loomatervishoidu, põllumajandust ja maaelu arengut Küprose turgi kogukonnas. 2025. aastal käivitati esimene lammaste ja kitsede tõuaretusprogramm ning põllumajanduse teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteem (AKIS) pakkus Küprose turgi kogukonnas selles olulises majandussektoris uusi võimalusi. ELi pikaajaline abi aitas Küprose turgi kogukonnal kiiresti rakendada erakorralisi meetmeid, et reageerida 2025. aasta detsembris suu- ja sõrataudi puhangule. Võttes arvesse selle taudi tõsidust ja majanduslikke tagajärgi, mis mõjutavad kogu saart, on ELi pikaajaline toetus sellele sektorile jätkuvalt prioriteet.

2025. aastal jätkas komisjon haridussektori toetamist, keskendudes kutseharidusele ja -õppele ning õpetajakoolitusele. Käivitati uus tehnilise abi projekt, et võtta kutsehariduskoolides kasutusele kvaliteedi tagamise süsteem, ainepunktide arvestamise süsteem ja akrediteerimissüsteem. Projekt tugineb varasemale olulisele tööle kutsehariduse ja -õppe reformi ja õppekavade väljatöötamise valdkonnas. 2025. aastal lõpule viidud projekt „Õpetamise ja õppimise parandamine pideva kutsealase arengu ja kontrollimehhanismi kaudu“ avaldas positiivset mõju õpetajakoolituse ajakohastamisele ja detsentraliseerimisele kogukonnas. Projekti peamine tulemus oli enam kui 100 mooduli väljatöötamine neljas põhivaldkonnas: töhus õpetamine ja õppimine, kaasav haridus, turvalised koolid ja koolijuhtimine. Praegu rakendatakse projekti tulemusi, kuid püsivad probleemid, mis tulenevad vajakajäämistest õigusraamistikis – näiteks ei ole kindlaks määratud, kes pakub õpetajatele uute moodulite alast koolitust. Püüdlused see õiguslik probleem lahendada jäävad selles sektoris prioriteediks ning toetust antakse tehnilise abi ja teabevahetuse vahendi (TAIEX) kaudu.

2025. aastal jätkas komisjon toetuse andmist üle eraldusjoone toimuva kaubanduse edendamiseks. Sellest hoolimata vähenes eraldusjooneülene kaubandus 2025. aastal 5 % ehk 14,4 miljonile eurole, peamiselt Küprose turgi kogukonnas toimunud hinnatõusu tõttu. Aasta jooksul ei antud luba ühegi uue mitteloome tootmisega toiduainega kauplemiseks üle eraldusjoone. Äriühingonnad näitasid üles suurt valmisolekut parandada ELi standardite järgimist. Seda tõendas üha suurem arv päringud eraldusjooneülese kaubanduse jaoks loodud Küprose ELi ühtsele kontaktpunktile, mis pakub kõnealusest kaubandusest huvitatud või sellega tegelevatele ettevõtjatele ja kauplejatele teadmisi, tuge ja võrgustike loomise

võimalusi. Alates algatuse käivitamisest 2023. aastal on kontaktpunkt pakkunud kohandatud tuge enam kui 100 kauplajale.

4.2.2. *Eesmärk nr 2: taristu arendamine ja ümberkorraldamine*

Alates 2006. aastast on eraldatud Küprose türgi kogukonna taristu parandamiseks märkimisväärsed ELi rahalisi vahendeid. 2025. aastal paigaldati veel 153 km kanalisatsioonitorusid, et asendada kahjustatud septikud, mis võisid saastata põhjavett. Uuemad investeeringud hõlmavad veekäitlemissüsteeme ja reoveevõrke, energiatõhususe meetmeid ning õhukvaliteedi ja müra mõõtmise süsteeme. Alustati ka sama olulisi kahe kogukonna taristuprojekte, nagu Agios Dometiose / Metehani piiripunkti laiendamine ning Pedieose/Kanlidere jõe lineaarpargi taastamine.

2025. aastal jätkusid ja muutusid teravamaks struktuursed probleemid seoses Küprose türgi kogukonna prügila käitamisega. Prügila käitamist ja haldamist, mis oli vilets, ei parandatud süstemaatiliselt, mistõttu oli prügila peaaegu täielikult täis ning Küprose türgi kogukonna jäätmekäitluse üldine jätkusuutlikkus küsitav.

Komisjon jätkas Küprose türgi kogukonna toetamist, et parandada ja kaitsta keskkonda, viies lõpule kohaliku õhukvaliteedi võrgustiku ja veeseire suutlikkuse renoveerimise. Lisaks rahastas komisjon Morphou tasandiku pinnases, põhjavees ja põllukultuurides raskmetallide sisalduse hindamist. Need meetmed on olulised, et parandada kohalike asutuste suutlikkust jälgida, hinnata ja edendada loodusvarade kaitset, minimeerides samal ajal ohtu inimeste tervisele ja elurikkusele.

ÜRO Arenguprogrammi (UNDP) raames jätkati kohaliku taristu ELi rahastamisvahendi rakendamist komisjoniga sõlmitud kehtivate rahalist toetust käsitlevate lepingute kaudu, mille kogumaht on 37 miljonit eurot. Rahastamisvahendi kaudu toetatakse oluliste taristuinvesteeringute ettevalmistamist ja tegemist, näiteks i) kanalisatsioonisüsteemi parandamist Mandresi/Hamitköy piirkonnas; ii) veemahutite, pumpamissüsteemide ja päikesepaneelide paigaldamist Lefkasse/Lefkesse; iii) spordirajatiste ehitamist ja spordivarustuse pakkumist mitmes koolis ning iv) Mia Milia / Haspolati reoveepuhasti vastuvõtuüksuse ehitamist.

4.2.3. *Eesmärk nr 3: leppimisele kaasaaitamine, usaldust suurendavad meetmed ja kodanikuühiskonna toetamine*

Jätkati võimaluste pakkumist kahe kogukonna vaheliseks dialoogiks, leppimiseks ja usalduse suurendamiseks ÜRO egiidi all ellu viidud usalduse suurendamise algatuste raames. Need hõlmasid Küprosel teadmata kadunud isikute otsimisega tegeleva komitee ja kahe kogukonna tehniliste komiteede tegevust, aga ka Küprose dialoogifoorumi ja kodanikuühiskonna organisatsioonide tööd ning stipendiumiprogrammi, mida pakutakse koostöös võrgustikuga United World Colleges.

2025. aastal eraldas EL teadmata kadunud isikute otsimisega tegelevale komiteele 2,6 miljonit eurot, millega säilitati alates 2006. aastast stabiilsena püsinud toetuse tase ja aidati märkimisväärselt kaasa rahuloomele. See tähendab, et EL on toetanud seda komiteed kokku 41,1 miljoni euroga. See summa moodustab ligikaudu 80 % komitee kogu tegevuseelarvest, mis hõlmab kriitilise tähtsusega labori- ja kohapealset tegevust. 2025. aasta lõpuks oli komitee välja kaevanud 2 002 uuritavast kadunud isikust 1 714

säilmed ja tuvastanud neist 1 063. Paraku muutuvad komitee uurimised ja väljakaevamised aja möödudes üha keerukamaks ja nõuavad pidevat rahastamist.

Abiprogrammist toetati jätkuvalt 13 tehnilist komiteed (ÜRO egiidi all loodud kahe kogukonna organid), mis tegutsevad kahe kogukonna eestvedajate otsesel juhtimisel. Nendel komiteedel on kaks ülesannet: hõlbustada poliitilisi läbirääkimisi ja samal ajal edendada praktilist koostööd, et parandada igapäevaelu mõlemas kogukonnas.

Kultuuripärandi tehniline komitee on saanud alates 2011. aastast pidevalt ELi rahalisi vahendeid. See rahaline toetus on edendanud leppimist ja kogukondadevahelist koostööd, aidates kaitsta kultuuriliselt olulisi objekte, sealhulgas usumälestisi ja kalmistuid. 2025. aasta lõpuks oli tehniline komitee saanud ELilt ligikaudu 32,5 miljonit eurot, mis võimaldasid konserveerida, tugevdada, füüsiliselt kaitsta või taastada rohkem kui 200 objekti kogu saarel. Üldsuse huvi suurendamiseks on abiprogrammi raames loodud digiplatvorm, mis võimaldab külastada kultuuripärandi objekte virtuaalselt, ja kultuuripärandi noortesaadikute algatus, et kaasata Küprose noori oma kultuuripärandi säilitamisse ja edendamisse.

Abiprogrammi raames anti sihtotstarbelise toetusvahendi kaudu sihtotstarbelist abi ka ülejäänud 12 tehnilisele komiteele. Aastatel 2023–2025 kasutasid kaheksa komiteed ära miljon eurot, et rahastada mitmesuguseid algatusi alates tehnilisest koostööst poliitikaküsimustes (nt kahjuritõrje) kuni kogukonna teavitamise üritusteni (nt kahe kogukonna fotonäitus). Tehniliste komiteede mõju on piiranud ebasoodne poliitiline kliima ja tegevuspiirangud, kuid nende jätkuv olemasolu koostööplatvormina on endiselt oluline.

2025. aastal anti abiprogrammi raames stipendium veel üheksale noorele Küprose kreeklasele ja üheksale noorele Küprose türkklasele, tänu millele nad said asuda õppima võrgustiku United World College õppeasutuses. Alates stipendiumiprogrammi loomisest on selle raames toetatud 82 silmapaistvat noort küproslast kaheaastases rahvusvahelises bakalaureuseõppes, mille eesmärk on ühendada inimesi rahu ja kestliku tuleviku nimel.

Stipendiumialgatus täiendasid noorte kaasamise alane tegevus ja lühikursused Küprosel, millega oli jõutud 2025. aasta lõpuks enam kui 450 nooreni. Nende jõupingutustega võimestati osalejaid tegema oma kogukonnas positiivseid sotsiaalseid muudatusi.

2025. aastal jätkus kodanikuühiskonna toetamine. Projekt „Civic Space“ ja toetuste tugiüksuse projekt viidi edukalt lõpule ning 2025. aasta detsembris algas 2,3 miljoni euro suuruse eelarvega jätkuprojekt nende teenuste ühendamiseks. Järgmise kahe ja poole aasta jooksul jätkatakse uuendatud projekti „Civic Space“ raames kodanikuühiskonna organisatsioonidele tehnilise abi andmist, et suurendada nende suutlikkust, sealhulgas ELi vahendite haldamisel ja rakendamisel. Projektiga püütakse muu hulgas edendada kodanikuühiskonna arengut soodustavat keskkonda ning Küprose kreeklaste ja ELi kodanikuühiskonna organisatsioonide võrgustike loomist ja ühismeetmete võtmist. Kohalikud kodanikuühiskonna organisatsioonid viisid ELi toel edukalt lõpule projektid, mille raames tegeleti näiteks seksuaalvähemuste õigustega või millega edendati puuetega inimeste ja vanglast vabanenud isikute tööhõivet. Komisjon hõlbustas ka Küprose kreeka ja türki kodanikuühiskonna organisatsioonide koostööd inimõiguste, inimkaubanduse vastu võitlemise, kultuuri, noorte ja sotsiaalmeetmetes osalemise valdkonnas.

Küprose kodanikuühiskonna üheksanda meetme raames anti 16 toetust kogusummas 2,22 miljonit eurot. Väljavalitud projektid hõlmavad selliseid olulisi valdkondi nagu i) keskkonnakaitse ja kestlik areng; ii) leppimine; iii) usalduse suurendamine ning iv) kodanikuühiskonna suurem osalemine lahenduse leidmise protsessis. Muude oluliste projektidega jätkatakse tööd sellistes valdkondades nagu naiste mõjuvõimu suurendamine ja soolise vägivalla ohvrite toetamine, noorte huvide kaitsmine, tervisega seotud õigused, loomade õigused ja kodanikuühiskonna organisatsioonide jaoks soodsa keskkonna loomine.

2025. aastal jätkas ELi rahaliste vahenditega tööd Küprose dialoogifoorum, mis toob kokku kummagi kogukonna erakonnad, ametiühingud, ettevõtjad, kutse- ja tööandjate ühendused ning kodanikuühiskonna organisatsioonid. Dialoogifoorumi poliitiline töörühm, mis koosneb kahe kogukonna enamiku erakondade poliitikutest, pidas mitu kohtumist, mille raames toimus ka arutelu ELi Küprose erisaadiku Johannes Hahniga. Dialoogifoorumi rakkerühm, mis keskendub tööga seotud küsimustele, tegi kättesaadavaks kolmekeelse avatud juurdepääsuga ressursi, kuhu on koondatud Küprose mõlema kogukonna peamine tööhõive- ja majandusstatistika. Lisaks jätkus ELi rahastataval inimõiguste platvormil tegevus, kus olid tähelepanu keskmes sooline võrdsuslikkus, inimkaubanduse vastu võitlemine, pagulaste õigused, LGBTI+-inimeste õigused ning ühinemis-, väljendus- ja ajakirjandusvabadus.

4.2.4. Eesmärk nr 4: Küprose türgi kogukonna lähendamine ELile

Komisjon on teinud alates 2022. aastast koostööd Goethe Instituudiga, et rakendada ELi stipendiumiprogrammi Küprose türgi kogukonna jaoks. 2024.–2025. õppeaastal anti Küprose türgi üliõpilastele ELi liikmesriigis õppimiseks kokku 142 stipendiumi. Lisaks töötati välja vilistlaste strateegia, et võimaldada vilistlastel luua võrgustikke, anda oma panus ning kasutada oma oskusi ja võimalusi ning et suurendada nende vilistlaste arvu, kes naasevad spetsialistidena Küprose türgi kogukonda.

Alates 2007. aastast on üliõpilastele määratud 2 418 stipendiumi õppimiseks enam kui 100 ülikoolis ja 23 ELi liikmesriigis. Stipendiumidega toetatakse i) üliõpilasi esimesel kõrgkooliaastal; ii) kõrghariduse teise astme üliõpilasi magistri- või doktoriõppes ning iii) teadustöötajaid ja spetsialiste keele- ja kutseoskuste täiendamisel ELi liikmesriikides.

ELi programmi tugibüroo haldab ELi infopunkti. 2025. aastal saavutas ELi infopunkt oma veebipõhise ja veebivälise tegevusega suure nähtavuse ning suurendas sellega teadlikkust abiprogrammi mõjust ja ELi rollist Küprose probleemile lahenduse leidmise protsessis. ELi infopunkti kaudu ja muude ELi rahastatud projektide raames korraldati 2025. aastal üle 350 teavitus- ja nähtavusürituse, sealhulgas esimesed kahe kogukonna ühised Euroopa päeva pidustused, mis tõid kokku umbes 5 000 osalejat. Koostati ligikaudu 30 teabelehte, brošüüri ja audiovisuaalset materjali. Ulatuslik osalemine osutab sellele, et Küprose türgi kogukond on selgelt ja üha enam huvitatud rohkematest ELiga seotud teabeüritustest ja teavitustegevusest eelseisval perioodil. See huvi näitab kogukonna jätkuvat nõudlust kättesaadava, usaldusväärse ja õigeaegse teabe järele ELi ja ELi pakutava toetuse kohta.

4.2.5. Eesmärgid nr 5 ja 6: Küprose türgi kogukonna ettevalmistamine liidu õigustiku ülevõtmiseks ja rakendamiseks

Abimääruse eesmärkide nr 5 ja 6 elluviimiseks kasutatakse TAIEXit. See aitab valmistada Küprose türgi kogukonda ette liidu õigustiku rakendamiseks pärast seda,

kui selle kohaldamise peatamine Küprose probleemi tervikliku lahenduse jõustumisel lõpetatakse.

TAIEX on jätkuvalt oluline vahend abiprogrammi eesmärkide saavutamiseks ja üle eraldusjoone toimuva kaubanduse toetamiseks. TAIEXi raames toimus tegevus liidu õigustiku 13 valdkonnas, et lähendada Küprose turgi kogukonda ELi standarditele ja menetlustele. Kokku korraldati 81 ekspertide lähetust ja üks seminar. Lisaks jätkati jõupingutusi, et täiustada andmebaasi, mis sisaldab kõiki TAIEXi toel koostatud õigusakte, ning tagada kirjaliku ja suulise tõlke kõrge kvaliteet Küprose turgi kogukonnas.

Valdkond, kus TAIEXi raames toimunud tegevus oli kõige aktiivsem ja ressursimahukam, oli jätkuvalt eraldusjooneülese kaubanduse toetamine (nõukogu määruse (EÜ) nr 866/2004 alusel). Komisjoni volitatud sõltumatud eksperdid tegid korrapäraselt värske puu- ja köögivilja, taimsete saaduste, kartuli, mee ja kalalaevade fütosanitaarkontrolle, et tagada kaubeldavate toiduainete vastavus ELi standarditele. 2024. aasta aprillis saatis Küprose Vabariigi tervishoiuministeerium välja ringkirja, millega anti luba kaubelda üle eraldusjoone veel kuue töödeldud toiduainega, nimelt kohvi, limonaadi, külmutatud köögivilja, külmutatud kartuli, äädikas säilitatava toidu ja kuivatatud džuudilehtedega. See tähendab, et lubatud on kauplemine 14 mitteloomset päritolu töödeldud toiduainega. TAIEXi eksperdid tagasid ELi tasandi standardite ja kvaliteedi järgimise, tehes väljaspool valitsuse kontrolli olevatel aladel asuvate töödeldud toidu rajatiste vastavuskontrolle.

4.3. Rahastamine (lepingud ja maksed)

4.3.1. Lepingud

2025. aastal võttis komisjon juriidilisi kohustusi 29,2 miljoni euro ulatuses.

4.3.2. Maksed

2025. aastal maksti välja kokku 38,5 miljonit eurot (2024. aastal 40,4 miljonit eurot).

4.4. Järelevalve

Komisjon vastutab otseselt enamiku projektide rakendamise eest (eelarve otsene täitmine). Komisjoni töötajate tehtava järelevalve tase on väga kõrge, hõlmates pidevat kontakti töövõtjatega, kohapealseid kontrolle, kohtumisi objektidel ja juhtkomiteede koosolekuid ning koostööd ELi rahastuse kohalike koordinaatoritega. Toetuste tugiüksus jätkas tehnilise abi pakkumist, et abistada komisjoni toetuslepingute rakendamise järelevalves, ja aitas abisaajatel kohaldada ELi õigusnorme toetuslepingute täitmise (sh allhangete) kohta.

Komisjon rakendab mitut lepingut ka eelarve kaudse täitmise raames. Rakendavad üksused, nagu ÜRO Arenguprogramm, Maailmapank, Goethe Instituut ja Saksamaa rahvusvahelise koostöö agentuur, annavad komisjonile aru kooskõlas asjakohaste toetus- ja halduslepingutega. Komisjon on tihedalt kaasatud nende tegevuse igapäevasesse järelevalvesse.

4.5. Audit ja kontroll

Abiprogrammist rahastatud projektidele keskendunud Euroopa Kontrollikoja 2025. aasta auditite tulemusel ei esitatud ühtki järeldust. Komisjoni siseauditi talitus ei auditeerinud 2025. aastal ühtegi abiprogrammi projekti.

4.6. Hindamine

2022. aastal avaldati abiprogrammi sõltumatu hinnang, mis hõlmas ajavahemikku 2013–2018. Hindamise tulemused olid rahuldavad. Hinnangus jõuti järeldusele, et programm on endiselt asjakohane ja selle mõju on olnud positiivne. Selles kinnitati ELi lisaväärtust ja tunnistati programmi olulisust Küprose taasühendamise väljavaate alalhoidmisel. Samuti rõhutati programmi üldist järjepidevust ja tõhusust. Samas toodi hinnangus välja, et abiprogrammiga üksi ei suudeta Küprose taasühendamist saavutada ning et vastutus selle eest lasub endiselt kahel Küprose kogukonnal.

2026. aasta jaanuaris alustati abiprogrammi hindamist, mis hõlmab ajavahemikku 2019–2024. Hindamise tulemused avaldatakse eeldatavasti 2027. aastal.

4.7. Teavitamine, tutvustamine ja nähtavus

2025. aastal korraldati kokku üle 350 nähtavus- ja teavitusürituse, et tutvustada ELi panust Küprose türgi kogukonna arengusse ja Küprose probleemile lahenduse leidmise protsessi.

4.8. Konsultatsioonid Küprose Vabariigi valitsusega

Küprose Vabariigi valitsuse esindajatega toimusid korrapärased kohtumised. Komisjon tugineb omandiõiguse kontrollimisel ja kahe kogukonna tehniliste komiteede töö hõlbustamisel jätkuvalt koostööle valitsusega. Samuti kohtub komisjon korrapäraselt esindajatega välisministeeriumist ja Küprose Vabariigi alalisest esindusest Euroopa Liidu juures.

5. KOKKUVÕTE

Komisjon jätkab kooskõlas abimääruse eesmärkidega abi andmist, et hõlbustada Küprose taasühendamist, soodustades Küprose türgi kogukonna sotsiaalset ja majanduslikku arengut ning kogukonna lähendamist Euroopa Liidule.

2025. aastal keskenduti abi andmisel jätkuvalt valdkondadele, kus esineb probleeme seoses liidu õigustiku järgimisega tulevikus, ning püüti samal ajal tagada esilekerkivate vajaduste tõhus ja õigeaegne käsitlemine.

Projektide asjakohasuse, küpsuse, isevastutuse ja kestlikkuse tähelepanu keskmesse seadmine on andnud rõõmustavaid tulemusi ning neist lähtutakse programmitööd käsitlevates aruteludes ka edaspidi. Samuti jätkatakse jõupingutusi, et saavutada esmatähtsates valdkondades strateegiliste meetmete abil suurem ja pikaajaline mõju. Komisjon on valmis vajaduse korral eraldama vahendeid, sealhulgas abiprogrammi raames, et toetada ÜRO egiidi all Küprose probleemi lahendamiseks toimuvaid läbirääkimisi ja selle protsessiga seotud edasisi samme.